

Soorten in het hoogveen

Typische planten en dieren in het hoogveenlandschap zijn de bultvormende veenmossen, de hoogveenglanslibel, de kraanvogel en de adder. Ook de veenbesparelmoervlinder en het veenhooibeestje, beiden helaas verdwenen uit Overijssel, zijn typische soorten van het hoogveen. Ze zijn kwetsbaar doordat de omstandigheden die ze nodig hebben alleen in deze gebieden voorkomen. En die zijn er niet veel meer in Nederland. Bescherming en behoud van biodiversiteit is dan ook een belangrijke en urgente reden voor hoogveenherstel. Er wordt vaak niet alleen in het hoogveen zelf, maar ook in de laggzone of zelfs daarbuiten ingegrepen. Herstellen en verbeteren van de regen- en grondwaterhuishouding is bijna altijd het centrale doel.

FOTO: MARTIJN BUNSKOEK

HOOGVEENGLANSLIBEL:

DEZE GLANSLIBEL LEEFT VIJF JAAR ALS LARVE IN EEN VEENPUTJE VÓÓR ZE UITSLUIPT. ZE EET DAN VOORNAMELIJK WATERMIJTEN, VEEL MEER IS ER NIET IN HET ZURE MILIEU. MAAR... OOK GEEN CONCURRENTEN! ALS LIBEL FOERAGEERT ZE IN DE INSECTENRIJKE BOSRAND EN BLOEMRIJKE GEBIEDEN IN DE LAGGZONE. NADAT ZE HAAR EITJES WEER HEEFT AFGEZET, EINDIGT HAAR BESTAAN.

FOTO: JAN DE JONG

BULTVORMENDE VEENMOSSEN:

ROOD VEENMOS, WRATTIG VEENMOS EN GEWIMPERD VEENMOS ZIJN ECHTE 'BULTVORMERS'. WANNEER ZE ZICH EENMAAL VOLGEZOGEN HEBBEN, KUNNEN ZE WEL VOOR 90% UIT WATER BESTAAN. SAMEN MET ANDERE BULTVORMENDE SOORTEN STAAN ZE AAN DE START VAN HET HOOGVEEN.

FOTO: JACOB VAN DER WEELE

KRAANVOGEL:

KRAANVOGELS BROEDEN MIDDENIN HET HOOGVEEN. LIEFST OP NATTE PLEKKEN, DRIJVEND VEENMOS IN EEN VEENPUT OF EEN POL PIJPENSTRO. HET NEST IS HIER VEILIG VOOR ROOFDIEREN ALS VOSSSEN EN EVERZWIJNEN. ETEN VINDEN ZE AAN DE RAND VAN HET VEEN IN DE VORM VAN REGENWORMEN, ENGERLINGEN EN LEVENDBARENDE HAGEDISSEN.

FOTO: MARK ZEKHUIS

ADDER:

DE EIERLEVENDBARENDE ADDER HEEFT ZON NODIG OM ZICH OP TE WARMEN. HIJ HOUDT DAAROM VAN EEN OPEN LANDSCHAP MET EEN RIJKE VEGETATIESTRUCTUUR WAAR HIJ ZICH BIJ GEVAAR SNEL KAN VERSTOPPEN. RUSTEND HOOGVEEN MET PIJPESTRO EN VOCHTIGE HEIDE IS HIERVOOR ZEER GESCHIKT. OOK VINDT HIJ HIER OP DROGE PLEKKEN GEMAKKELIJK EEN ONDERGRONDS VORSTVRIJ VERBLIJF VOOR ZIJN WINTERSLAAP.

Weids, ruig en divers: hoogveenlandschap

22

November 2021

Voorbeeldfoto hoogveenlandschap in Zweden FOTO: MICHIËL POOLMAN

Tekst: Frans Bosscher

Als er een landschap is dat al eeuwenlang tot de verbeelding spreekt, dan zijn het wel natuurlijke, ongerepte veengebieden. Ruig en onherbergzaam. Gevaarlijk voor wie de weg niet weet. Lieflijk wuivend veenpluis. De geur van rotting. Bron van legendes dankzij sliertige mist en dwaallichten. En leefgebied van bijzondere planten en dieren die zich aan de extreme omstandigheden hebben aangepast.

Het is bijna niet voor te stellen dat Nederland 1000 jaar voor Christus nog circa 1 miljoen hectare hoogveen telde: bijna een derde van de totale landoppervlakte. Daarvan is nu nog 10000 hectare over, waarvan nog maar 8 hectare levend hoogveen.

Vervening

Vrijwel al het hoogveen in ons land is verwerkt en verdwenen. Veelal gedroogd zodat er turf ontstond. Dit werd in de middeleeuwen benut als brandstof en in de moderne tijd gebruikt voor dijk aanleg en als bodemverbeteraar en potgrond. De laatste commerciële turf werd circa 30 jaar geleden gestoken. Toen was feitelijk ook bijna alle hoogveen verdwenen.

Gelaagd en gevarieerd

De exploitatie van dit landschapstype staat in schril contrast met de prachtige natuur in veengebieden en het ingenieuze systeem dat eraan ten grondslag ligt. Een goed functionerend hoogveen houdt zichzelf – met behulp van alleen regenwater - in stand. In ongeschonden vorm bestaat het uit 1 of meer kernen met levend hoogveen, een rand van rustend hoogveen en de overgang (lagg) naar het omringende landschap.

De kern is het meest zuur en voedselarm, de lagg het meest mineraal en voedselrijk. In en rond veengebieden vind je ook vaak hoger liggende droge, zandige plekken (dekzandruggen), plassen, berkenbosjes, natte en droge heide en akkers.

Water

Regenwater speelt een cruciale rol bij de ontwikkeling en de vorming van hoogveen. Het moet jaarrond beschikbaar zijn en het peil mag niet teveel schommelen. Plekken waar water niet of moeilijk weg kan stromen, zijn daardoor ideale locaties. Gebieden aan de voet van een stuwwal bijvoorbeeld, waar door smeltwaterafzettingen een ondoorlaatbare leemlaag in de bodem is gevormd. Voedselarm en zuur regenwater, waar veenmossen goed in gedijen, blijft hier staan. Na verloop van tijd sterven ze van onderen af terwijl ze aan de bovenkant doorgroeien. Hierdoor kunnen metersdikke veenpakketten ontstaan. Voor de vorming van laagveen is juist grondwater nodig. Dit type veen ontstaat in stilstaand water zoals kreken, kolken en oude rivierarmen. De veenlaag bestaat uit op elkaar gestapelde, dode en niet verteerde resten van moerasplanten en bomen die in het water zijn gevallen.

De Groene Verdieping

Een gevarieerd hoogveenlandschap

Een hoogveenlandschap is een afwisselend landschap met veel verschillende kleine leefgebieden. Van oorsprong een nat landschap. De Nederlandse hoogveengebieden hebben last van verdroging. Met het herstellen van de natuur, zorgen we ervoor dat deze veengebieden weer nat worden en het veen kan herstellen en aangroeien. Hiermee beschermen we dit waardevolle landschap voor de planten en dieren die er leven en voor ons om van te genieten!

1 Levend hoogveen bestaat uit bultvormende veenmossen die als een spons regenwater kunnen vasthouden. Hierdoor ontstaat een nat en stabiel milieu waarbij het waterpeil minimaal schommelt. Het is een voedselarm en zuur milieu met specifieke soorten als kleine veenbes, ronde zonnedauw, lavendelhei en de hoogveenglanslibel. De natte omgeving maakt dit een veilig leefgebied voor groundbroeders zoals de kraanvogel.

2 Rond het levend hoogveen ligt rustend hoogveen. Hier groeien minder kritische soorten veenmos. Er groeit wel degelijk nieuw veenmos aan, maar door teveel wisseling in het waterpeil en droogte, verteert het aan de onderkant en raakt het overgroeid met gras. Je vindt hier pijpestro, waterveenmos, levendbarende hagedis en roodborsttapuit.

3a In het rustend hoogveen vind je op de nattere plekken **natte heide:** dopheide en klokjesgentiaan, het heideblauwtje en de heikikker.

3b Op de wat hogere en drogere zandruggen in het veenlandschap, vind je **droge heide:** struikheide met soorten als tormentil, duivelsnaagaren, ericabij, gladde slang en graspieper.

4 Vroeger werd veen uitgestoken en gedroogd tot turf. Door de turfwinning ontstonden grote gaten die vol liepen met regenwater, ofwel de **veenputten**. Hier vind je soorten als veenpluis, witte snavelbies, eenarig wollegras, noordse glazenmaker en venwitsnuitlibel.

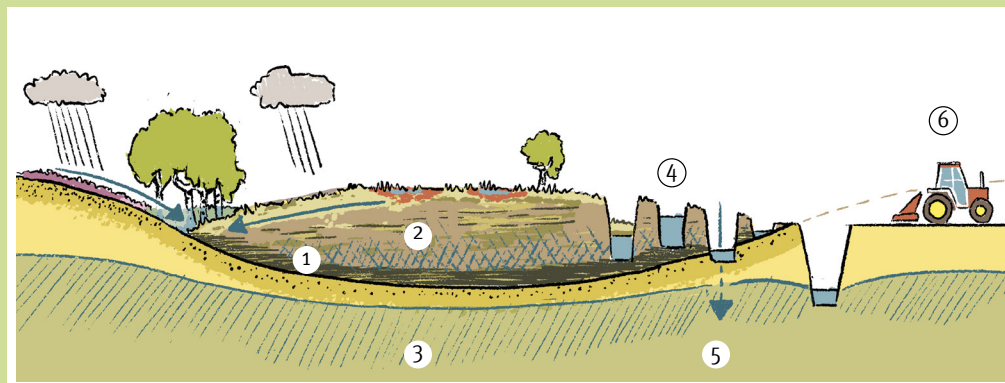
5 De veenresten tussen de veenputten werden soms weggeslagen door wind en water. Er ontstond dan een grotere **veenplas** met soorten als dodaars, wintertaling, watersnip en poelkikker.

6 Aan de drogere en hogere randen van het veenlandschap staan **oudere bosjes**. Hier profiteren dieren van die de beschutting nodig hebben. Denk aan wielewaal, ree, ransuil, havik en bont dikkopje (vlinder).

7 In de jaren 1800-1950 werden de randen van het veen ontgonnen en ingericht voor de landbouw. Je ziet dit nog terug in **kleine graanakkertjes** met klaprozen en korenbloemen en kleine weides met reukgras en margriet. De akkers en weides werden gescheiden met singels en houtwallen. Ideaal voor de patrijs en grauwe klauwier.

8 Later werd het landschap praktischer en rationeler ingericht voor de landbouw met **grote blokken aaneengesloten akkers**, diepe ontwateringssloten en harde grenzen. Je herkent dit landschap aan de rechte wegen en sloten.

Plan H
Kier H
maaiwonderheide.nl

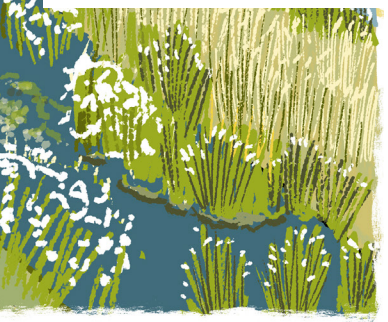

Ontstaan

Lang geleden, 2000 jaar v. Chr. bestonden grote delen van Nederland uit hoogveen. Hoogveen ontstaat op plekken waar het regenwater niet weg kan. In de bodem zit een ondoorlatende laag, de gliedelaag **1**, waar regenwater **2** op blijft staan en grondwater **3** niet boven komt. Hier kunnen planten groeien die houden van voedselarme, natte en zure omstandigheden.

De onderste laag veenmos sterft af, maar verteert niet omdat er geen zuurstof bij komt. We spreken van levend hoogveen wanneer er meer veenmossen aan de bovenkant van het pakket aangroeien dan er aan de onderkant afsterven. Het pakket veen wordt dan steeds dikker.

In veel hoogveengebieden is, onder andere door vroegere veenwinning **4**, de ondoorlatende gliedelaag op sommige plekken lek geraakt **5**. Samen met ontwatering van de naastliggende landbouwgronden **6** en waterwinning, zorgt dit ervoor dat het veen verdroogt en verteert.

Landschap
Overijssel

www.landschapoverijssel.nl